

"...

I - İptal davasının gerekçesi:

Davacı İstanbul Üniversitesi iptal nedenlerini aynen aşağıdaki biçimde açıklamaktadır.

İPTAL SEBEPLERİ:

I. GENEL GEREKÇE:

İptal talebimizin temel gerekçesi, iptali istenen hükümlerin Anayasanın 120. maddesinin teminat altına aldığı Üniversite özerkliğine aykırı düşmeleridir. 1961 Anayasasının 20/9/1971 tarihli, ve 1488 sayılı Kanunla değiştirilmesinden sonra dahi Üniversitelerin "bilimsel ve yönetsel Özerkliği" eskiden beri olduğu gibi aynen muhafaza ve ipka edilmiştir.

Gerçekten Anayasamız Üniversitelere bugün de, gerek "bilimsel" gerek "yönetsel" özerklik tanımış bulunmaktadır. Böyle olduğu, Anayasa'ya ilişkin değişiklikler konusundaki Parlamento çalışmalarından açık ve kesin olarak anlaşıldığı kadar; Anayasa'nın Üniversite ile ilgili 120. maddesinin değiştirilerek bugünkü şeklini almasından sonraya rastlayan Anayasa Mahkemesinin çeşitli kararlariyle de sabit bulunmaktadır.

Nitekim:

1 - Anayasa Mahkemesinin 23/12/1971 tarihli Esas: 1971/40 Karar: 1971/82 sayılı kararında (23/5/1972 günlü 14194 sayılı R.G.) aynen şöyle deniliyor:

"Anayasa değişikliğine ilişkin gerekçede açıklandığı üzere yeni metinlerle 1961 Anayasasının temel ilkelerinde bir değişiklik yapılması ereği güdülmüş değildir. Bu, yorumda gözönünde tutulacak önemli bir yöndür. Yeni metinde yönetsel ve bilimsel özerklik denilmeyip yalnızca üniversitelerin özerkliğinden söz edilmekte ise de, bu özerkliğin hem yönetsel hem de bilimsel özerklik olduğu, ancak maddede gösterilen kayıtlar altında uygulanacağı yeni maddenin tümünden açıkça anlaşılmaktadır. Yeni maddenin 4. lirasında Üniversite organlarının, öğretim üyeleri ve yardımcılarının Üniversite dışındaki makamlarca her ne suretle olursa olsun görevlerinden uzaklaştırılmayacağı kuralı dahi korunmuş bulunmaktadır.

Bir de değişik 120. maddenin 5. fıkrasında yasa ile düzenlenecek yönler belirlenirken "öğretim ve öğretimin hürriyet ve teminat içinde ve çağdaş bilim ve teknoloji gereklerine göre yürütülmesi" esaslarından söz edilerek Üniversite öğretiminin özgürlük ve güvenlik içinde ve çağdaş bilim ve teknoloji isterlerine, başka deyimle bilimin özgür ve nesnel ölçülerine göre gerçekleştirileceği kesinlikle açıklanmıştır. Öğretim ve öğretimin özgürlük ve güvence içinde ve çağdaş bilimin gerekleri uyarınca yapılabilmesi her şeyden önce, Üniversite Yönetim Özerkliğinin bulunmasına bağlıdır. Gerçekten üniversite siyasal güçlerin ya da bir takım toplulukların etkisi altında bırakılmış ise artık çağdaş bilimin gereklerine göre öğretim ve öğretim yapılmasından söz edilemez... Üniversite yönetiminin devlet gözetim ve denetimine bağlanmış olmasıyla hükümetin bu yönetim üzerinde etkili olmasının erek edildiği dahi ileri sürülemez; çünkü gözetim ve denetim, özellikle özerk bir örgüte ilişkin olursa, kuruluşun ancak belli kurallara bağlı bir düzen içinde işlemesini sağlamaya yönelmiş bir yetkiler bütünü anlatır; o kuruluşun yönetimine şu veya bu biçimde el atması ve onu gözetim ve denetim

Esas Sayısı:1973/35
Karar Sayısı:1975/25

yetkisini kullananın iradesine göre çalışmaya zorlama yetkisini kapsamaz. Değişik 120. madde, bir yandan özerkliği, öte yandan öğretim ve öğrenimin özgürlük ve güvence içinde çağdaş bilim ve teknoloji isterlerine uygun olarak yürütülmesini sağlamayı öngördüğüne göre Devlet Gözetim ve denetiminin ereği, yalnızca anılan ilkelerin gerçekleşmesi yolundan sapmaları önlemek ve bu ilkelerle bağdaşmayan tutumları engellemek olabilir. Kaldı ki Anayasanın değişik 120. maddesinin son fıkrasında Bakanlar Kurulunun belli Üniversite veya Üniversiteye bağlı fakülte kurum ve kuruluşların yönetimine el koymasından söz edilmişken 2. fıkrasında hükümetin değil devletin gözetim ve denetiminden söz edilmekte bulunmasının anlamı vardır ki buna dayanılarak bu denetim ve gözetimin siyasal gücün veya çıkar çevrelerinin etkisi dışında tutulabilecek bir organ eliyle gerçekleştirilmesi gerektiği görüşü savunulabilir. Şurası da dikkate değer ki Anayasa'nın değişik 120. maddesinin son fıkrasında öngördüğü olağanüstü durumlarda Bakanlar Kurulunun yönetimine el koymasına izin vermesinin ereği dahi yalnızca öğretim ve öğrenimin özgürlük ve güvence içinde, çağdaş bilimin nesnel ölçüleri uyarınca gerçekleşmesini sağlamaktadır.

Biran için Üniversite özerkliğinin yeni biçiminde hükümetin veya bir bakanlığın üniversite yönetimine karışmasının veya belli ölçüde katılmasının Anayasaya aykırı olmadığı düşüncesi benimsenirse bu görüş yapılan değişiklik sırasında Anayasanın 120. maddesinin değiştirilmesiyle güdülen ereğe daha açıkçası Üniversite özerkliğinin yanlış anlaşılması veya kötüye kullanılması yüzünden öğretim ve eğitimin özgürlük ve güvence içinde, çağdaş bilimin nesnel ölçülerine göre yürütülmesi ilkesinden sapmaları düzeltmek ereğine aykırı düşer; çünkü yukarıda da değinildiği gibi hükümetin veya Bakanlığın Üniversite yönetimi üzerinde etkili olması Üniversitenin bilimsel ve nesnel istelere göre öğretim yapmasını engeller, şu da unutulmamalıdır ki 120. maddenin değiştirilmesinde göz önünde tutulan bir etken dahi Üniversitenin kendi kendini denetleyemediği yolundaki kanıdır. Ve bundan dolayı devlete tanınan yetkiler de gözetim ve denetimin zorunlu kıldığı yetkilerden başkası olamaz; başka deyimle bu yetkiler Üniversitenin yönetim ve bilim özerkliğinin zedelenmesini, öğretim ve öğrenim özgürlüklerinin çiğnenmesini önlemeye elverişli olabilecektir."

2 - Bunun gibi Anayasa Mahkemesinin 4/5/1972 gün ve Esas: 1969/52 Karar: 1972/21 sayılı kararında (23 Ocak 1973 gün ve 14426 No. lu R. G.) aynen şu açıklamalara rastlıyoruz:

"...Anayasanın değişik 120. maddesinde Üniversitelerin yönetim ve bilim özerkliği ile donatılmış olup olmadığını yönetim özerkliğinin atama ve görevden çıkarma işlemleriyle Üniversitelerin işlerine ilişkin öteki işlemlerin, başka bir yer veya organın iradesi karışmaksızın yalnız üniversitelerce yapılması yetkisini içerip içermediğini..." incelemek ve varılacak sonuçları gözönünde tutularak Anayasaya aykırılık sorununu çözmek gerekli görülmüştür.

a) Anayasa'nın 120. maddesinin değişiklikten önceki metninde üniversitelerin yönetim ve bilim özerkliğine sahip buldukları yazılı iken yeni metinde yalnızca özerklikten söz edilmiş ise de, bu özerkliğin dahi hem yönetsel hem bilimsel özerklik olduğu, ancak maddede gösterilen sınırlandırmalar altında uygulanacağı; Üniversitelerin, Devletin gözetimi ve denetimi altında, kendilerince seçilen organları eliyle yönetileceği, üniversite organları ile öğretim üyeleri ve yardımcılarının (son fıkra hükümleri saklı kalmak üzere) üniversite dışındaki yerlerce görevlerinden uzaklaştırılmayacakları kurallarından ve ayrıca özerklik sözcüğünün (Bilimsel) gibi bir sözcükle kayıtlanmış olmasından anlaşılmaktadır. Kaldı ki üniversitelerin kendi seçeceği organlar eliyle yönetilmesi ve organlarla öğretim üyeleri ve yardımcılarının üniversite dışındaki kişi veya yerlerce görevden uzaklaştırılmaması, yönetim özerkliğini oluşturan yetki ve durumlardır.

Anayasa değişikliğinin (M. Meclisi Tutanak Dergisi-cilt 17, Dönem, 3. Toplantı 2. tutanağının sonuna ekli, S sayısı 419) genel gerekçesinde de belirtildiği üzere bu değiştirmelerle Anayasa'nın temel ilkelerinde herhangi bir değişiklik yapılması istenmiş değildir; Teklif edildiği biçimde Meclislerce kabul edilmiş bulunan değişik 120. maddenin yorumunda bu durum önemle gözönünde tutulmalıdır. Çünkü, Üniversitelerin yönetim özerkliği, 1961 Anayasa'sının kurduğu devlet düzeninin temel ilkelerindedir.

Üniversitelerin yönetim özerkliğinden yoksun olduklarının kabulü durumunda, Anayasa'nın 120. maddesinin değiştirilmesi ile güdülen ereğe, daha açıkçası üniversite özerkliğinin yanlış anlaşılması veya kötüye kullanılması yüzünden öğretim ve öğrenimin özgürlük ve güvence içinde, çağdaş bilimin nesnel ölçülerine göre yürütülmesi ilkesinden sapmaları önlemek gereğine aykırı düşer; çünkü (Anayasa Mahkemesi'nin 26/3/1971 günlü 13790 sayılı R. G. de yayınlanmış bulunan 12/1/1971 günlü 1969/31-1971/3 sayılı kararında da belirtildiği gibi) yönetim özerkliğinin yokluğu üniversitenin bilimsel ve nesnel ölçülere göre öğretim yapmasını onu ister istemez siyasal güçlerin veya çevrelerin etkisine açık tutup, eylemli olarak, engeller; başka deyimle yönetim özerkliği bulunmayan yerde bilimsel özerklik dahi boş bir söz olur.

şurası da gözden uzak tutulmamalıdır ki Anayasa'nın 120. maddesinin değişik metninde üniversitelerde "Öğretim ve öğretim..... çağdaş bilim ve teknoloji gereklerine ve kalkınma planı ilkelerine göre yürütülmesi" kurallarının yasa ile konulacağı teknolojinin gereklerine aykırı bütün etkenlerin dışında tutulacağı açıkça belirtilmiştir. Bu kural, dahi, yönetim özerkliğinin bir zorunluluk olduğunu göstermektedir.

Bir kuruluşun yönetilmesi, ona yüklenmiş işleri görmek için gereği gibi işleminin sağlanması anlamına gelir. Düzenli bir işlemin sağlanması ise, ilk önce, o örgütte çalışanların atanması, gerektiğinde disiplin cezalarına çaptırılması ve görevden çıkarılmasıyla olur. Demek ki yönetim yetkisi, özünde görevlileri atama, disiplin cezası verme ve görevden çıkarma yetkilerini içerir. Anayasa'nın değişik 120. maddesinin 2. fıkrasındaki Üniversitelerin Devletin gözetim ve denetimi altında kendilerince seçilen organlar eliyle yönetileceği kuralı, atama, disiplin ve görevden çıkarma işlemlerinin başka organ veya yerin karışması sözkonusu olmaksızın, ancak üniversitelerce yapılacağını anlatmaktadır.

Kaldı ki az yukarıda da belirtildiği gibi Anayasa'nın değişik 120. maddesinin 3. fıkrasındaki Üniversite organları dışında herhangi bir yer veya organca öğretim üyelerinin veya yardımcılarının işten uzaklaştırılmayacağı kuralı dahi bu görüşü ayrıca doğrulamaktadır.

Devletin gözetim ve denetim yetkisi yönetim özerkliği bulunan bir kuruluşun yönetim işlemlerine ve işlerine karışmasını haklı göstermez; çünkü yönetime üniversite dışındaki bir organ veya yerin karışması durumunda, bir yandan üniversitenin kendisince seçilen organlar eliyle yönetildiğinden artık söz edilmeyeceği gibi, öte yandan devlet gözetim ve denetiminin kabul edilmesiyle güdülen ereğin sınırları da aşılmış olur. Gerçekten, yönetim çalışmalarından olan bir işlemin tamamlanmasına veya bir işin görülmesine üniversite dışında bir organ veya yerin karışması, o işlem veya işin ancak üniversite organlarından başka bir yerin yönetime ortak olması sonunda tamamlanması demektir. Yine Anayasanın 1971 değişikliği ile Üniversitenin Devlet Gözetim ve denetimi altına konulması, özerk birer kuruluş olan üniversitelerin yalnızca bilimin nesnel gereklerine göre özgürlük içinde çalışmasını kısıtlar.

Anayasa Mahkemesi'nin Anayasa'nın 1971 değiştirilerinden sonraya ve fakat yasama organınca, değişik 120. madde uyarınca henüz yeni bir Üniversiteler Kanunu çıkarılmazdan

Esas Sayısı:1973/35

Karar Sayısı:1975/25

önceye ait yukarda andığımız ve uzun iktibaslarda bulunduğumuz bu kararlarından anlaşılmaktadır ki:

Yüksek Mahkeme, her hal ve kârda bugün yürürlüğe girmiş bulunan Üniversiteler Kanununun ihtiva ettiği kural, ilke ve hükümlerin, değişik 120. madde açısından uygunluğunu veya aykırılığını, kolaylıkla ve rahatlıkla araştırmamızı ve saptamamızı objektif ölçüleri bizzat kendisi koymak suretiyle mümkün kılıyor.

İşte bu objektif ölçüleri gözönünde tuttuğumuzda 1750 sayılı Üniversiteler Kanunun'da yer alan ve aşağıda sıralanacak madde ve hükümlerinin, Anayasa'nın değişik 120. maddesinde öngörülen "Üniversitenin bilimsel ve yönetsel (İdari) özerkliği" esasına yukarıda aktardığımız kararlarda açıklanan gerekçelere binaen aykırı düştüğü sonucuna varılmak gerekiyor.

II. İPTALİ İSTENEN MADDELER VE İPTAL SEBEPLERİ:

1 - Madde 8/son fıkra:

8. maddenin son fıkrasında yer alan ve gerek disiplin gerekse ceza kovuşturması konusunda - "Millî Eğitim Bakanlığının, gecikmesinde sakınca görüldüğü hallerde, en geç bir hafta içinde denetleme kurulunun adına - maddede yazılı görevleri yapmaya ve yetkileri kullanmaya" (yani üniversite ve fakülte organlarından veya bu kurumlardan görevli kişilerden, gerekli gördüğü hallerde, "yazılı veya sözlü bilgi istemek; bu kişiler hakkında disiplin veya ceza kovuşturması açılmasını yetkili makamlardan istemek; disiplin kararlarına karşı Üniversitelerarası Kurula itirazda bulunmak; 15 gün içinde kovuşturmaya başlanmadığı veya... kovuşturma en geç üç ay içinde sonuçlandırılmadığı takdirde doğrudan doğruya... soruşturmacı tayin ederek sonucu, gereği yapılmak üzere, yetkili organa iletmek... gibi görev ve yetkileri istimal) Mezun" sayılmasına ilişkin bulunan bu hüküm: Millî Eğitim Bakanlığının, tamamen üniversite dışında kalan bir kişi olarak ve bu yetkileri üniversitenin de temsil edildiği bir kurul ile asla paylaşmaksızın - tek başına kullanabilmesine cevaz ve mesaf tanınmakla: Üniversite özerkliğini ihlal eylemektedir.

2 - Madde 10/fıkra: 1: "

Üniversitelerarası Kurula "bütün üniversitelerin", şu halde "Üniversiteler Kanunundaki esaslara tabi olmayan ve Rektörleri Üniversite Öğretim üyeleri tarafından değil, Üniversite dışı mütevelli heyetleri veya siyasi makamlarca atanan "Üniversitelerin dahi" Rektörleri ile en yetkili organının üç yıl için seçeceği ikişer profesörünün katılmasına ilişkin bulunan mezkûr maddenin bu hükmü Anayasa'nın 120. maddesine aykırıdır.

Maddede, Üniversiteler Kanunundaki esaslara tabi olmayan Üniversitelerin Rektör ve temsilcilerinin Üniversitelerarası Kurula üye olmaları kabul edilmiştir. Halbuki bu Üniversitelerin Rektörleri Üniversite öğretim üyeleri tarafından değil, Üniversite dışı mütevelli heyetleri veya siyasal makamlarca atanmaktadır. Orta Doğu Teknik Üniversitesi ikinci duruma örnek teşkil eder. Söz konusu Üniversiteler, tasarının Millî Eğitim Komisyonunca değiştirilen 82. ve 83. maddeleri ile Üniversiteler Kanununun dışında bırakılmışlardır. Böylece Üniversite öğretim üyeleri tarafından seçilmiş olmayan kimseler Üniversitelerarası Kurula katılabilecek ve Üniversiteler hakkında kararlar alabilecektir. Bu durum, Anayasa'nın 120. maddesine aykırıdır.

3 - Madde 22/fıkra 1:

Doçentlik unvanım kazandıktan sonra üniversitede çalışmak isteyenlerin, "ancak" Yüksek Öğretim Kurulunun göstereceği bir veya birden fazla üniversite veya bağımsız fakültenin açık doçentlik kadrosuna... "tayin" edilebileceklerini öngören 22. madde hükmü "eşitlik" ilkesine aykırı düştüğü kadar; üniversitelerin "Özerkliği" esasına mugayirdir. Zira, bu üniversitelerde açık kadro bulunsa dahi Yüksek öğretim Kurulu karar vermedikçe, o üniversite bu kadroya tayin yapamayacaktır ki, bu durum bilimsel özerkliğe aykırıdır. Öte yandan 22. maddenin son fıkrasına göre Yüksek Öğretim Kurulunca gösterilen kadroya müracaat etmeyen asistanlar müstafi sayılacaklardır.

Böylece asistan kadrosunda doçent olanlarla hariçte doçent olanlar farklı durumda olacaklardır. Nihayet "müstafi sayma" ise Anayasa'nın 120. maddesinin 3. fıkrasındaki "Üniversite organları, öğretim üyeleri ve yardımcıları, Üniversite dışındaki makamlarca, her ne suretle olursa olsun, görevlerinden uzaklaştırılmazlar." esasına aykırı düşer.

4 - Madde 29/(ç) bendinin ikinci cümlesinin hükmü:

29. maddenin (ç) bendinin 2 nci cümlesi içinde yer alan ve bir kişinin asistan olarak atanabilmesi için, evvel emirde, onun - Ceza Mevzuatına göre - her biri suç konusu teşkil eyleyen belli eylemleri "yapmamış veya bunlara katılmamış olduğu hususunun, yani bu Üniversite Yönetim Kurulunca karara bağlanması" mecburiyetini vazeden hükmü de Anayasa'ya aykırıdır.

Maddede belirtilen suçlardan ne cezaî mahkûmiyete ne de disiplin cezasına çarptırılmış olmayan ve suçsuzluğu asıl olan bir kimsenin bu durumu hakkında idarî bir makamdan karar alınması, bu idarî makama bir yargı fonksiyonu ifa ettirmek suretiyle kuvvetler ayrılığına aykırı düştüğü gibi beraatı zimmetin asıl olması yolundaki genel prensibi de ihlâl etmektedir.

5 - Madde 70/(a) bendi:

El koyma halinde Bakanlar Kuruluna "Üniversiteye bağlı kurum organlarında veya üniversiteye bağlı olmayan fakültelerde görevli bulunanların yönetim görevlerine son vermek" yanında "yerine yenilerini seçmek" yetkisini de veren yukarıdaki madde hükmünün bu son kısmı "üniversitelerin kendileri tarafından seçilen organları eli ile yöneteceği" hakkındaki Anayasa esasına muhaliftir.

Anayasa, Bakanlar Kurulu'na ancak gereklğinde bir üniversite urganını görevden uzaklaştırma yetkisi tanımakta, fakat görevden uzaklaştırılan organın yerine yeni seçim yapma yetkisi üniversiteye ait bulunmaktadır. Kanunun 70. maddesinin bu hükmü, bu esası ihlâl ettiği için Anayasa'ya aykırıdır.

7 - Geçici Madde 1/fıkra 3:

"Kanunlarla kazanılmış akademik unvanları saklı" tutan ve "Orta Doğu Teknik Üniversitesinde kazanılmış Asosye Profesörlük (Doçentlik) ve profesörlük unvanlarını bu kanuna göre verilecek üniversite doçentliği ve üniversite profesörlüğü unvanlarıyla eş değerli sayan" mezkur madde hükmü Anayasa'ya aykırı düşmektedir.

Esas Sayısı:1973/35
Karar Sayısı:1975/25

Millet Meclisi Millî Eğitim Komisyonunda Tasarının geçici I. maddesine giren bu hükümlerle, 4936 sayılı Üniversiteler Kanununun öngördüğü şekilde Üniversitelerarası Kurulca seçilmiş jüriler tarafından yapılmış imtihanları geçirmeden Orta Doğu Teknik Üniversitesinde kazanılmış Asosye Profesörlük unvanı Üniversite Doçentlik unvanına, Üniversite Doçenti olmadan alınan Profesörlük unvanı Üniversite Profesörlüğü unvanına eşdeğerli sayılmıştır.

Oysa, Üniversite Doçenti ve Profesörü unvanlarının, bir kanun hükmüyle sağlanması yolunda daha önce girişilen teşebbüslerin Anayasaya aykırılığı Anayasa Mahkemesi kararları ile ortaya konmuş bulunmaktadır. (19/1/1971 tarihli ve 48/5 sayılı karar, Resmî Gazete: 4/8/1971 - 13936; 20/4/1972 tarih ve 19 sayılı karar, Resmî Gazete: 8/10/1972 - 14330) Orta Doğu Teknik Üniversitesinde kazanılan unvanların intibakı sağlamak isteniyorsa, tutulacak yol, kanunla unvan temin etmek değil, Boğaziçi Üniversitesi için kabul edilen şekilde Üniversitelerarası Kurulca seçilecek jüriye yetki tanımak olabilirdi.

Netice:

Yukarıda açıklanan sebeplerle, üniversitenin varlık, kuruluş, görev ve işleyişini ilgilendiren 1750 sayılı Kanunun, yukarıda belirtilen hükümlerinin, Anayasanın 120. ve yer yer 12. maddesine aykırılığının tesbiti ile iptaline karar verilmesini, saygı ile talep ederim."